

ESSÄRECENSION: Två Jenny Lind-biografier

Sarah Jenny Dunsmure, 2020. *Jenny Lind. Historien om den svenska naktergalen*, övers. Thomas Notini. Stockholm: Carlsson Bokförlag och Jenny Lind Sällskapet. ISBN 978-91-8906-315-0.

Ingela Tägil, 2020. *Naktergalen. En biografi över Jenny Lind*. Stockholm: Natur & Kultur, 2020. ISBN 978-91-27-16616-5.

Den 6 oktober 2020 firades 200-årsjubileet av Jenny Linds födelse, vilket markerades bland annat av utgivningen av en ny biografi av musikvetaren och sångerskan Ingela Tägil och av en svensk översättning av Sarah Jenny Dunsmures tidigare utgivna biografi över sin anmoder.

Sarah Jenny Dunsmures biografi över sin morfars mormor, Jenny Lind, utkom ursprungligen på engelska 2015 som resultatet av tio års efterforskningar. Biografien är skriven med utgångspunkt i författarens personliga intresse att gräva i sin egen historia och att få förståelse för sin anmoders stjärnstatus och upphöjda position men också att göra det möjligt för fler att bekanta sig med detta intressanta livsöde. Boken är en kronologisk framställning av sångerskans liv från födelse till död. Läsaren får följa Jennys ovanliga livshistoria från de tidiga åren som utomäktenskapligt barn i Stockholm, noterad i födelse- och dopboken med okända föräldrar, genom utbildningen och den tidiga karriären på Kungliga teatern, den följande internationella karriären, och till sist familjelivet fram till hennes sista dagar i sitt hus utanför Malvern i England. Trots en svår barndom lyckades hon genom sina speciella musikaliska anlag och en mycket stark arbetsiver nå stjärnstatus som en av världens mest kända sångerskor. Detta samtidigt som hon led mycket av nervositet och dåligt självförtroende.

Boken berör en mängd olika aspekter av Jenny Linds liv. Den erbjuder en mycket detaljerad och noggrann beskrivning av Linds barndom, utbildning samt internationella karriär och lyfter fram alla hennes framgångar. Samtidigt berörs baksidan av hennes liv som turnerande musiker med återkommande nervösa sammanbrott och ibland skräck inför att möta nya scener. Förutom utvecklingen som sångerska och skådespelerska och den internationella karriären tecknas hennes levnadsförhållanden och hur de förändras under hennes liv. Den svåra barndomen som oäkting och den komplicerade relationen till föräldrarna präglade hennes liv och gjorde att hon hela tiden sökte familjeanknytningar på andra sätt. Detta resulterade i att hon skapade många nära relationer med personer runt om i Stockholm och ute i Europa. Särskilt viktig var exempelvis relationen med Adolf Fredrik och Sofie Lindblad, likaså med hennes förmyndare hovrättsrådet Henrik Mathias Munthe och hans familj. En annan röd tråd som knyter samman berättelsen är hennes önskan att hitta en man och själv bilda familj. Bland dem som uppvaktade henne fanns kollegan Julius Günther, sångare vid Kungliga teatern i Stockholm, som hon även var förlovad med. Hennes relation med Felix Mendelssohn utforskas också, och även om det aldrig var någon offentlig kärleksrelation dem emellan lyfts detta fram som en central relation i sångerskans liv. Det var dock slutligen pianisten och dirigenten Otto Goldschmidt som kom att ge henne det familjeliv som hon så länge längtat efter, och betydelsen av denna relation betonas starkt i boken.

Även om Dunsmure var tvungen att lära sig svenska för att kunna genomföra sina efterforskningar kring Jenny Lind valde hon att skriva biografien på sitt modersmål. Språket i Thomas Notinis översättning kan ibland kännas lite ålderdomligt, inte bara genom de många direkta citaten från originalkällor utan även på ett mer övergripande plan.

Boken är rikt illustrerad, och en stor del av bildmaterialet kommer från privata samlingar som således publiceras för första gången i Sverige. Framställningen är populärvetenskaplig och bygger till stor del på tidigare biografiska teckningar, men författaren hänvisar flitigt till tidigare

sekundär- och primärkällor. Referenssystemet är dock inte helt tydligt då det saknas en lista med förkortningar, vilket gör att man får leta i käll- och litteraturförteckningen. Bilden som tecknas präglas av den romantiska bilden av Jenny Lind och även om författaren också berör mindre sympatiska drag hos sångerskan så är framställningen en hyllning snarare än en objektiv redogörelse. Det personliga engagemanget är påtagligt och likaså identifieringen till följd av släktskapet. Detta leder till en något ensidig bild av Jenny Lind som musikaliskt geni med en gudagiven begåvning, en ödmjuk och enkel personlighet som skydde all uppmärksamhet och en hängiven filantrop som skänkte hela sin inkomst till välgörande ändamål.

Näktergalen: en biografi över Jenny Lind har tillkommit som en förlängning, och kanske en avslutning, av Ingela Tägils tidigare avhandlingsprojekt om Jenny och röstens betydelse för hennes mediala identitet. Även denna bok är ett populärvetenskapligt kronologiskt biografiskt arbete som beskriver Jenny Linds liv från födelse till död. Eftersom både Tägils och Dunsmares biografier till stor del grundas på samma källmaterial, finns många likheter. Däremot skiljer sig Tägils framställning från Dunsmares genom ett tydligare vetenskapligt fundament, en djupare analys av materialet och en mer objektiv inställning.

En tydlig röd tråd, i Tägils framställning är Jenny Linds röst och den röstskada som hon mycket tidigt i sin karriär ådrog sig, kanske på grund av bristande teknik, överansträngning eller en allvarlig infektion på stämbanden. Denna skada gjorde att hon lätt tröttade ut sig och att hon i mellanregistret hade en heshet i rösten. Trots att Lind genom sina studier för Manuel Garcia i Paris förbättrade sin teknik blev hon aldrig av med skadan som kom att följa henne genom hela karriären och som hon hela tiden fick arbeta för att hantera. Tägil gör flera djupdykningar i Linds sångteknik och analyserar hennes röst i förhållande till tidens röstideal. Jenny Lind verkade i en tid då röstidealet förändrades starkt inom operavärlden och sångtekniken följde med i denna förändring. Lind representerade en äldre sångstil, och hennes röstegenskaper gjorde att hon lämpade sig för en särskild typ av roll, vilket kom att prägla hennes repertoar. Denna begränsning gav upphov till mycket av den kritik som hon fick under sin karriär.

En annan svårighet som Jenny Lind drogs med under hela sin karriär, och som Tägil också utforskat på ett djupare plan, är hennes självtvivel och scenskräck, något som påverkade både henne själv och dem som fanns omkring henne. Genom att lyfta fram detta problem ger Tägil en mer mångsidig bild av hennes artistiska verksamhet och karaktär, i kontrast till den romantiserande bilden av Lind.

Tägil betonar att Lind på flera sätt levde i en övergångstid då flera olika ideal förändrades samtidigt som pressen fick en allt mer central roll inom kulturlivet, vilket kan förklara flera aspekter på hennes framgång. "Det är svårt att föreställa sig att Jenny Linds liv och karriär skulle ha tett sig likadant om hon var född tjugo år tidigare eller senare" konstaterar Tägil. Under 1830- och 40-talet förändrades sättet att framställa kvinnliga sångerskor i pressen från att endast beskriva artistiska framträdanden och röster till att alltmer intressera sig för deras personliga egenskaper och privatliv. För Jenny Lind kom detta att bli avgörande, då hennes personlighet, karaktär och värderingar stämde väl med de karaktärer hon så ofta fick spela och hon kunde på så sätt bli ett med sina roller. Hon blev även ett slags typexempel för tidens kvinnoideal med egenskaper som anspråkslöshet, enkelhet, dygdighet och gudfruktighet, vilket gjorde att hon blev ett slags Mariasymbol. Detta, i kombination med hennes röst och den musikaliska genialitet som hon tillmättes, gjorde att hon förkroppsligade tidens kvinnoideal. Bilden av kvinnliga sångerskor och skådespelare hade tidigare präglats av osedlighet, och yrket hade låg social status. Men samtidigt var det inom denna yrkesgrupp som några av de största sociala klättringarna skedde. Jenny Lind beskrivs som att hon själv aktivt ville bidra till att lyfta yrkets status genom att utgöra ett gott exempel, vilket går i linje med den bild av Lind som framträder i pressen. Tägil lyfter också Linds egen vilja att gifta sig och leva ut den samtida borgerliga kvinnorollen, och kanske på så sätt göra upp med sin bakgrund. Tägil lyfter härmed också den

filantropiska verksamheten som något som förväntades av högt uppsatta borgerliga kvinnor vid den här tiden, vilket också kan vara en förklaring till hennes starka strävanden för välgörenhet.

Det är just denna mångfacetterade bild som är den stora förtjänsten med Tägils biografi. Författaren håller sig objektiv i förhållande till den romantiserande bilden av Jenny Lind och lyfter fram andra sidor som gör att man som läsare kommer mycket närmare Lind som person och får en helt annan förståelse och respekt för henne som artist. Hon blir på ett sätt mer verklig och mer mänsklig. Likaså bidrar djupdykningarna kring hennes röst till en ökad förståelse för hennes konstnärskap och de svårigheter hon faktiskt arbetade med, något som fördjupas ytterligare genom att både positiv och negativ kritik lyfts fram. Även om vissa avsnitt som rösten och sångtekniken kanske blir något tekniska och litet tunga för en populärvetenskaplig framställning, så blir det ändå vid genomläsningen tydligt vilken betydelse dessa aspekter har för förståelsen av hennes konstnärskap, och de bidrar till helheten på ett bra sätt. Det finns några få upprepningar som kanske skulle kunnat redigeras något, men överlag är det en mycket noggrann och lättgenomtränglig framställning. Texten är källnära och genomsyras av en mängd citat från originalkällor, vilket skapar en närhet till personerna och även bidrar till känslan för tiden. Ytterligare en aspekt som ger en känsla av närhet är själva tilltalet i texten, vilket är ett medvetet val från författaren, att i mycket stor utsträckning använda förnamn på personerna inom Linds närmaste krets.

Sammanfattningsvis kan konstateras att båda dessa biografier fyller en plats och bidrar med olika vinklingar av samma fenomen. Tillsammans ger de en ökad förståelse för en av Sveriges genom tiderna mest betydelsefulla artister.

Anne Reese Willén